

УДК: 378.147:37.03

ОЛЕКСІЙ БЕСКРОВНИЙ

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

СЕРГІЙ ТЕРНОВ

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАВНИКІВ

У статті розглядається проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх правників в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу. Охарактеризовано компоненти оцінно-рефлексивної самостійності у засвоєнні дисциплін інформаційно-аналітичного спрямування. Обґрунтовано педагогічні умови, які заплановано здійснити для формування оцінно-рефлексивного компоненту готовності до успішного вирішення поставленої проблеми.

***Ключові слова:** компетентність, освітнє середовище, інформаційно-аналітична діяльність, компоненти компетентності, освітній процес.*

Постановка проблеми. Квінтесенцією усіх проблем в Україні є, очевидно, корупція у всіх її проявах. І доки це явище не буде приборкане, сподіватися на позитивні результати реформування країни не доводиться. У світі є позитивні приклади, коли системну корупцію долали (маленькі Сінгапур, Грузія чи величезний Китай). І ключову роль у цьому відіграли саме юридичні засоби, які втілюються в життя кваліфікованими правознавцями та правоохоронцями.

Система української юридичної освіти за часи незалежності змінилася докорінно, наприклад число ВНЗ, що готують юристів збільшилося з п'яти в радянський період до майже трьох сотень. Переважна більшість – це юридичні факультети педагогічних, технічних, сільськогосподарських ВНЗ. Однак більша частка ліцензійного обсягу – спеціалізовані навчальні заклади. Незважаючи на це, порівняння кількості юристів в Україні та державах зі сталою демократією явно не на нашу користь. Зокрема, на тисячу громадян у США припадає 34 юристи, в Німеччині – 17, Японії – 14, а в Україні – три. Є й інші дані, наприклад, такі: в Україні один юрист-практик припадає на 10 тис. населення, а в США – на 100 осіб. Так чи інакше, питома вага юристів серед усіх працюючих у нас у десятки разів менша, ніж у США чи країнах Західної Європи.

Розглянемо основні вимоги до випускників напряму «право». Серед десяти компетентностей, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань, в першу чергу звернемо увагу на дві, найважливіші, на наш погляд: по-перше, вміння навчатися впродовж життя; здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя; по-друге, інформаційно-цифрова компетентність, яка передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Ці дві компетентності, крім власної важливості самі по собі, є ще й основними інструментами для розвитку та набуття високого рівня всіх інших компетентностей.

Ми розглянемо проблему формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх правоохоронців в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу. Актуальність вивчення цієї проблеми посилюється наявністю суперечностей:

між вимогами суспільства до підготовки юристів, здатних швидко орієнтуватися в інформаційному середовищі, самостійно здобувати, поповнювати й оновлювати знання, та недостатнім рівнем сформованості в них інформаційно-аналітичної компетентності;

між можливостями освітнього середовища вищого навчального закладу як засобу ефективного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців і нереалізованістю цього потенціалу в підготовці майбутніх юристів у юридичних навчальних закладах;

між зростанням ролі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студента, яка потребує вміння користуватися різними видами джерел інформації, та відсутністю обґрунтування педагогічних умов і технології формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів юридичних навчальних закладів.

Метою дослідження є обґрунтування, розроблення та експериментальна перевірка технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу.

Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання [1, 2]:

Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у педагогічній теорії і практиці.

Охарактеризувати можливості освітнього середовища як засобу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у вищому юридичному навчальному закладі.

Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу.

Розробити й експериментально перевірити ефективність технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу.

Створити навчально-методичний супровід забезпечення процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу.

Для розв'язання поставлених завдань передбачається розробити та використати комплекс взаємопов'язаних методів:

теоретичні: системно-структурний аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-технічної літератури; узагальнення та систематизація педагогічного досвіду викладачів вищих юридичних навчальних закладів із питань підготовки майбутніх юристів до інформаційно-аналітичної діяльності; моделювання з метою виявлення педагогічних умов та розробки технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу;

емпіричні: спостереження, тестування, опитування, інтерв'ювання, анкетування студентів, викладачів, юристів із метою визначення структурних компонентів інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів та критеріїв і показників її сформованості; провести педагогічний експеримент, який дозволить перевірити ефективність технології та розробленого методичного супроводу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів в освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу;

статистичні: методи математичної статистики для кількісної обробки результатів дослідження та підтвердження їх достовірності.

У процесі попереднього дослідження літературних джерел [1, 2] визначено, що дієвим засобом формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів є освітнє середовище вищого юридичного навчального закладу, до якого входять: соціокультурне освітнє середовище з сукупністю суспільних, матеріальних і духовних умов, факторів, відносин тощо, які впливають на свідомість, поведінку та діяльність особистості; інформаційно-освітнє середовище, що виходить за межі навчального закладу і вміщує відкриті освітні ресурси, «хмарні технології», персональні обчислювальні пристрої й ін.; середовище теоретичних кафедр із усією сукупністю навчально-методичного забезпечення; середовище профільних кафедр, інтегроване з середовищем установ юстиції та правоохоронних органів, де майбутні юристи не тільки задовольняють свої навчально-пізнавальні потреби, але й безпосередньо занурюються в атмосферу майбутньої професійної діяльності. Отже, освітнє середовище надає майбутнім юристам значні можливості для самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації. Визначено, що освітнє середовище містить усю сукупність форм, методів навчання, навчально-методичні засоби в електронному і паперовому вигляді, технічні, програмні засоби для зберігання, обробки і передачі інформації та забезпечує оперативний доступ до необхідних даних для здійснення освітніх і наукових комунікацій, актуальних для реалізації цілей і завдань сучасної освіти.

Визначено компоненти інформаційно-аналітичної компетентності: мотиваційно-ціннісний (прагнення майбутніх юристів до здійснення пошуку, аналітико-синтетичної обробки професійно значущої інформації; до освіти та самоосвіти, а також морально-етичні установки); когнітивно-аналітичний (обізнаність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, методів та засобів пошуку, зберігання й аналітико-синтетичної обробки інформації в єдності теоретичних, методичних і технологічних знань); діяльнісно-технологічний (володіння вміннями, алгоритмами, способами, досвідом застосовувати різні технології у пошуковій діяльності й аналітико-синтетичній обробці інформації); оцінно-рефлексійний (усвідомлення майбутніми юристами необхідності інформаційно-аналітичної діяльності, вміння аналізувати особистий досвід у цій галузі, оцінювати результат, здатність знаходити помилки та вміння їх виправляти).

Запропоновано формування інформаційно-аналітичної компетентності здійснювати у процесі спільної діяльності викладача та студента, що в свою чергу через планомірне застосування сукупності методів, форм, прийомів і засобів забезпечить формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів шляхом підвищення ефективності освітнього процесу за рахунок його максимальної оптимізації. Цю технологію буде розглядати як єдність структурно-функціональних блоків: змістово-цільового, операційно-технологічного, результативно-коригуючого.

Операційно-технологічний блок охоплює мотиваційно-організаційний, когнітивно-діяльнісний і особистісно-рефлексійний етапи, які втілюють конкретну мету та спрямовані на формування відповідного компонента інформаційно-аналітичної компетентності.

Виходячи зі сказаного вище, ми вважаємо, що особистісно-рефлексійний етап, який сприяє формуванню оцінно-рефлексійного компонента інформаційно-аналітичної компетентності, є найважливішим. Мета цього етапу – усвідомлення студентами значущості інформаційно-аналітичної компетентності, рефлексія, підвищення самооцінки, оскільки самоаналіз майбутнього юриста дозволяє йому побачити недоліки у своїй діяльності й врахувати їх у подальшому [3-5]. Поетапне формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів вимагає методів, форм і засобів навчання, які забезпечать активність майбутніх юристів і дозволяють моделювати їх майбутню професійну діяльність. До них належать методи: евристична бесіда, навчальна дискусія, ділова гра, метод «мозкового штурму», метод веб-квест, метод case-study, метод майндмеппінг, дослідницький метод, метод проєктів, метод пошуку запитань, експертна оцінка, метод індивідуальної та групової оцінки, метод

взаємоконтролю, обміну враженнями; форми: активні, інтерактивні лекції (проблемна лекція, бінарна, лекція із задалегідь запланованими помилками, прес-конференція, лекція-консультація, лекція-вікторина, лекція з використанням прийомів «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» та попереднього ознайомлення студентів із навчальним матеріалом), практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні та групові консультації, захист розрахунково-графічної роботи; засоби (дидактичний супровід дисципліни «Аналітичне забезпечення професійної діяльності»: навчальний посібник «Аналітичне забезпечення професійної діяльності», електронний навчально-методичний комплекс, електронні та друковані інформаційні джерела, мультимедійні презентації, система завдань для практичних занять, самостійної аудиторної та поза аудиторної роботи, індивідуальні завдання для виконання розрахунково-графічної роботи, Internet-ресурси тощо).

Для перевірки ефективності технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу заплановано проведення педагогічного експерименту на базі вищого державного навчального закладу «Донецький юридичний інститут».

На оцінно-рефлексійному етапі запропоновано використовувати форми і методи, які сприяють самопізнанню студентами себе і власних дій, визначенню й аналізу допущених у роботі помилок (робота в малих групах; актуалізація суб'єктної позиції у процесі взаємодії «викладач-студент» і «студент-студент», метод індивідуальної та групової оцінки, метод взаємоконтролю, обміну враженнями тощо).

Для порівняння показників ефективності технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу в контрольних та експериментальних групах спочатку планується застосувати критерій Пірсона. Якщо порівняння рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у експериментальній і контрольній групах на контрольному етапі підтвердить, що вони належать різним сукупностям, структурні зрушення у вигляді кількісних показників своїми величинами зможуть продемонструвати зміну рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у бік достатнього та високого.

Саме таким чином, результати педагогічного експерименту засвідчать ефективність та доцільність впровадження технології формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у освітньому середовищі вищого юридичного навчального закладу. На підставі врахування комплексу результатів, одержаних у процесі дослідження, можна буде стверджувати, що поставлені завдання вирішені.

Таким чином, можна буде зробити висновок, що освітнє середовище є ефективним засобом формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх юристів у вищому юридичному навчальному закладі, оскільки містить усю сукупність форм, методів навчання, навчально-методичні засоби в електронному і паперовому вигляді, технічні, програмні засоби для зберігання, обробки та передачі інформації, забезпечуючи оперативний доступ до необхідних даних і здійснення освітніх і наукових комунікацій, потрібних для реалізації цілей і завдань сучасної освіти. Тобто буде з'ясовано, що освітнє середовище сприяє формуванню особистості та професійному становленню майбутнього юриста шляхом безпосереднього занурення в атмосферу професійної діяльності.

Висновки. На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження та досвіду спостереження за навчальною-науковою діяльністю студентів було охарактеризовано компоненти оцінно-рефлексивної самостійності у засвоєнні дисциплін інформаційно-аналітичного спрямування.

Обґрунтовано педагогічні умови, які заплановано здійснити для формування оцінно-рефлексивного компоненту готовності до успішного вирішення поставленої мети: розробка та впровадження тренінгів для студентів, завданням якого є мотивація студентів до самостійної пізнавальної діяльності; розвиток в них оцінно-рефлексивної

самостійності, покращення їх самооцінки, щодо процесу фахової діяльності за рахунок виявлення пізнавальних бар'єрів та успішного їх подолання студентами. Подальшого дослідження потребують такі аспекти інформаційно-аналітичної компетентності як прагнення майбутніх юристів до здійснення пошуку, аналітико-синтетичної обробки професійно значущої інформації; до освіти та самоосвіти, а також морально-етичні установки; обізнаність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, методів та засобів пошуку, зберігання й аналітико-синтетичної обробки інформації в єдності теоретичних, методичних і технологічних знань; володіння вміннями, алгоритмами, способами, досвідом застосовувати різні технології у пошуковій діяльності й аналітико-синтетичній обробці інформації.

Список використаних джерел

1. Лобач Н. В. Інформаційна компетентність студентів в умовах сучасного розвитку суспільства / Н. В. Лобач, О. В. Сілкова, Ю. П. Ткаченко та ін. // Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України на новому етапі: матер. Х ювілейн. всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю. – Тернопіль, 2013. – Ч. 1. – С. 354-355.
2. Лобач Н. В. Освітнє середовище ВНЗ як засіб формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів / Н. В. Лобач // Наукові записки. – Випуск 5. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Ч. 1. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 42-46.
3. Співаковська Є. О. Психологічна стратегія співробітництва, рефлексивний, мотиваційний та інформаційно-технологічний компоненти готовності майбутнього вчителя гуманітарія до професійної діяльності у полі суб'єктному навчальному середовищі. / Є. О. Співаковська // Інформаційні технології в освіті. – 2014. – вип. 18. – с. 111-121.
4. Керекеша О. В. Результати впровадження експериментальної інтерактивної технології формування оцінно-рефлексивної самостійності економістів та їх аналіз / О. В. Керекеша // Проблеми сучасної педагогічної освіти [сер. : Педагогіка і психологія]: зб. статей : вип. 17. Ч. 2. – Ялта: РВВ КДУ, 2008. – С. 123-128.
5. Бескровний О.І. Рефлексивно-оцінний компонент готовності студентів до науково-дослідницької діяльності / О.І. Бескровний, С.О. Тернов, В.В. Фортуна // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2016. Випуск 17. – С. 24-28. – (Серія «Педагогічні науки»).

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016 р.

БЕСКРОВНИЙ А.

Донецкий юридический институт, г. Кривой Рог, Украина

ТЕРНОВ С.

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог, Украина

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЮРИСТОВ

В статье рассматривается проблема формирования информационно-аналитической компетентности будущих юристов в образовательной среде высшего юридического учебного заведения. Охарактеризованы компоненты оценочно-рефлексивной самостоятельности в усвоении дисциплин информационно-аналитического направления. Обоснованы педагогические условия, которые планируется осуществить для формирования оценочно-рефлексивного компонента готовности к успешному решению поставленной проблемы.

Ключевые слова: компетентность, образовательная среда, информационно-аналитическая деятельность, компоненты компетентности, образовательный процесс.

BESKROVNYI O.

Donetsk Law Institute, Ministry of Internal Affairs of Ukraine (MIA of Ukraine), Kryvyi Rih, Ukraine

TERNOV S.

Donetsk National University of Economics and Trade named Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine

FEATURES OF FORMING OF INFORMATION AND ANALYTICAL COMPETENCE OF LAWYERS

The article deals with the problem of forming information and analytical competence of lawyers in the educational environment of higher legal education institution. The urgency of insufficient formation of lawyers in the information and analytical expertise, lack of implementation capacity of higher education in training future lawyers and the lack of substantiation of pedagogical conditions and technology in forming information and analytical competence of law students is noted. Five basic problems have been formulated in the study. To solve them it has been encouraged to develop a set of interrelated theoretical and empirical statistical methods. As a result a number of components of specified information and analytical competence have been defined, among the most important of which are: the motivational value; cognitive and analytical; activity and technology; evaluative and reflective. Operational and technological unit includes motivational and organizational, cognitive and activity personal and reflective stages that embody specific purpose and are aimed at creating an appropriate component of information and analytical competence. We consider that, personality and reflective phase, which promotes reflective and evaluative component of information and analytical expertise is essential. The purpose of this step is awareness by students of the importance of information and analytical expertise, reflection, increasing self-esteem; because the future lawyers introspection allows him to see the shortcomings in his work and consider them in the future. Pedagogical conditions that are scheduled to take to the formation of evaluative and reflexive component for the successful resolution of readiness goals have been grounded: they are development and implementation of training for the students for the motivation of students for independent learning activities; developing their evaluative and reflective independence, improving their self-esteem, in the process of professional activity by detecting cognitive barriers and successful overcoming them by students.

To test the effectiveness of technology of forming information and analytical competence of lawyers in the educational environment of higher law schools it has been planned to conduct the pedagogical experiment at the highest state educational institution «Donetsk Law Institute». The results of pedagogical experiment will testify the effectiveness and feasibility of implementing technology of formation of information and analytical competence of lawyers in the educational environment of higher legal education institution.

Such aspects of information and analytical competence as future lawyers' desire to searching, analytical and synthetic processing professionally significant information; education and self-education, and ethical goals; awareness of information and communication technologies, methods and tools for search, storage and analytic and synthetic processing of information in the unity of theoretical, methodological and technological knowledge; possession of skills, algorithms, methods and experience to apply various technologies of the search and analytic and synthetic processing of information need further studies.

Keywords: *competence, learning environment, information and analytical work, the components of competence, educational process.*